

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

HARTO HAKOVIRTA: **Suomen turvallisuuspolitiikka**. Tammi, Helsinki 1971, Maailma tänään — sarja, 164 sivua.

Hakovirran pro gradu-työstään muokkaama tutkielma ilmestyy otolliseen aikaan tarjoamaan asiatietaa ja kokonaisnäkemystä turvallisuuspoliittiseen keskusteluun. Se lie-nee ensimmäinen kokonaisuus, jossa 1960-luvulla kehittyneen turvallisuuspolitiikka-käsitteen valossa ja kansainvälisestä viitekehystä lähtien tarkastellaan turvallisuutemme säilyttämiseen tähtäävää virallista toimintaa. Tekijä mainitsee tarkoitukseen kohentaa tällä turvallisuuspolitiikkamme edellytyksiä, päämääriä ja keinoja esittelevällä tutkielmaltaan käynnissä olevan keskustelun tasoa.

Tutkielman lähtökohdista ja tieteellisyydestä

Hakovirta pyrkii briljeeraamaan tutkielman-
sa tieteellisyydellä ja ehkä juuri siksi erehtyy silloin tällöin hedelmättömään teoretisointiin. Hänen lähtökohtanaan on nykyisessä, loogista empirismiä kannattavassa, nk. länsimaisessa politologiassa vallalla oleva käsitys politiikasta voimaan perustuvana valtataisteluna. Hänen tieteen intressinsä vaikuttaa lähinnä käytännölliseltä ja tutkielma antaa näin jokaiselle kiinnostuneelle mahdollisuuden syventyä turvallisuusongelmiimme. Hedelmällisemmän, joskin työläemmän lähtökohdan olisi tarjonnut hermeneuttis- dialektinen näkökulma, joka korostaa järjestelmän ratkaisevaa vaikutusta. Se olisi kuitenkin vaatinut voimapolitiittiseen näkemykseen perustuvien lähteitten uudelleenanalysointia.

Kirjoittaja pysyttelee lähes täysin politiikan kansainyhteisellä-, -välisellä ja valtiotasolla puuttumatta turvallisuuspolitiikkamme ryhmätason vaikuttajiin virallisia päätöksentekoaikoihin lukuunottamatta. Yksi yksilötason tekijä,

turvallisuuden tunne, pääsee kuin vahingossa esiin valtiollisen riippumattomuutemme ole-
mista eriteltäessä. Yksilön turvallisuuden tarpeestakin voisi lähteä liikkeelle.

Jos tieteellisyyden kriteeriksi otetaan tieteellisen metodin käyttö ja soveltaminen koko tutkielmaa koossapitävänä tekijänä, jää tieteellisyys melko niukaksi. *Morgenthaun* esittämien vastakkaisuuden ja kilpailun mallien (2 sivua), *Knorrin* yksinkertaisen voimankäyttyhtälön (3 sivua) *Fucksin* ja *Russettin* laatimien ennusteiden (2 sivua) referointi tai pinnallinen soveltaminen ei vielä paljoa anna. *Organskin* voimansiirtymäteoriaa soveltaessaan saada Hakovirta jo enemmän irti ja siinä näkyy kirjoittajan omaakin panosta. *Hyvärisen* tutkimuksesta saadun *Bouldingin* puskurivaltiomallin (2 sivua) tärkeimpien termien »riittävän sisäisen lujuuden ja vastustuskyvyn» määrittelemättä jättäminen laskee sen arvoa. Vaikka kirjoittaja mainitsee *Bouldingin* lähdeluettelossa, hän lainaa mallin sovellettuna sekundaarilähteestä, *Hyväriseltä*. Turvallisuuspoliittisesta kentästämme *Snyderin* — *Bruckin* — *Sapinen* mallin avulla saatu kuva on jo onnistuneempi, vaikkakin luonnollisesti yksinkertaistaa todellisuutta. Se jää kuitenkin muusta tutkimuksesta, joitakin heikkoja kiinnekohtia lukuunottamatta, lähes irralliseksi, eikä näin seuraa siitä vedettynä johtopäätöksenä. Mallin heikkoutena on sisäisen ja ulkoisen kentän kontrolloimattomien ja toimintamuuttujien määrittelemättä jättäminen. Ainakin niistä olisi voinut ottaa esimerkkejä.

Jos tieteellisyyden kriteerinä pidetään, kuten historian tutkimuksessa, lähinnä lähdekritiikkiä, voidaan tutkielmaa pitää tieteellisenä lähtöiden eritasoisuudesta (esim. *Junnilla*, *Häppölä*, versus *Schelling*) huolimatta. Onnistuneesti käytettynä ne ovat selvästi monipuolistaneet tutkielmaa, joka jää silti kuvailevalle tasolle. Teknisiä yksityiskohtia koskevat tiedot olisi

pitänyt, jos niitä nyt lainkaan tarvitaan, tarkistaa tunnustetuimpien teknologioiden julkaisemista lähteistä (esim. ydinräjähteiden voimakkuus 0.1 kt — 100 Mt po. 0.02 kt — 58 Mt/A Bühl Atomwaffen). Tutkielmaa on vielä rajattu siten, ettei puolustuspoliittisen doktriinimme käytännön toteuttamista ole käsitelty.

Terminologiasta

Strateginen ja varsinkin ydinstrateginen terminologia on Suomessa vasta vakiintumassa, kun ei sitä ennen SALT:ia juuri ole tarvittu. Toistaiseksi ainoa lähde, jossa on tärkeimpiä strategisia termejä suomeksikin, on Pääesikunnan moniste »Strategiset käsitteet ja asejärjestelmät». Mm. seuraavat Hakovirran tutkielman termit olisi voitu suomentaa osuvamminkin:

- second strike capability — toisen iskun mahdollisuus — paremmin: *vastaiskukyky*
- balance of terror — kauhusapaino — paremmin: *kauhun tasapaino* (kauhun aikaansaama ja ylläpitämä tasapainotila — jo vakiintunutkin)
- nuclear war — ydinasota — paremmin: *ydinsota* (jo vakiintunut — vrt. ydinsulku, tosin vanhahtava atomisota olisi paras)
- flexible response — joustava vastaisku — paremmin: *joustava vastatoiminta* (jonka olennaisin piirre on juuri se, ettei vastatoimenpiteen tarvitse olla isku)
- kostovoima (vanhentunut) — paremmin: *iskuvoima* (counterforce) tai *pelotusvoima* (deterrent)

Hakovirran esittämältä osuvaltakain kritiikiltä putoaa osa pohjaa, kun hän jättää operationalisoimatta eräitä avainkäsitteitä. Tällainen on esimerkiksi Suomen »riittävä puolustuskyky», josta lukija heti kysyy itseltään: missä olosuhteissa ja mihin riittävä? Puolustuskyky ketä vastaan ja minkä puolustamiseksi? Tarkoittaako puolustuskyky vain tiettyä kapasiteettia vai sisältykö siihen myös tahto käyttää sitä?

Kirjoittaja sekoittaa ohjusluokittelussaan keskenään vaikutukseen (strateginen/taktinen) ja kantamaan (keskimatkan) perustuvan joon. Ohjuksen strategisuuden tai taktisuuden voi

varmuudella todeta vasta sen kohteessa aikaansaaman vaikutuksen perusteella. Kantamassa mitta pitäen taas puhutaan kauko-ohjuksesta (ICBM, yli 4 000 km), keskipitkän matkan ohjuksesta (IRBM, 2 000—4 000 km), keskimatkan ohjuksesta (MRBM, 800—2 000 km), lyhyen matkan tai ehkä lähiohjuksesta (SRBM, alle 800 km).

Spekulointia sodan luonteesta

Sodan kuvaa ja luonnetta koskevan erittelyn tulisi lähteä tapahtuneista tosiasioista ja seurata kaiken aikaa käytävistä sodista saatavia tietoja. Useimmiten, niinkuin tässäkin tutkielmassa, siinä kuitenkin eksytään teoreettiseen spekulointiin, jota edustaa esimerkiksi *Kahnin* eskalaatioteoria ja jonka yhteydet todellisuuteen ovat vähäiset. Esimerkkinä Hakovirran spekuloinnista toteamus: »Alan johdattavien teoreetikkojen käsityksen mukaan suursota joko välittömästi alkaa suursotana tai vastustamattomasti eskaloituu sellaiseksi», jossa tekijä vetoaa Schellingiin.

Toisena esimerkkinä teoreettisen spekuloinnin ja kylmän todellisuuden ristiriidasta mainittakoon McNamaran Ann Arborin puheensa 1962 julkistama ja USA:n turvallisuuspolitiikkansa ydinstrategiseksi tavoitteeksi ottama counterforce- eli iskuvoimastrategia, johon Hakovirtakin viittaa. Tämän tarkoituksena oli kohdistaa mahdollinen ydinisku vastustajan (Neuvostoliiton) asevoimaan ja välttää asutuskeskusten tuhoamista. Sen saavuttaminen jäi muutaman vuoden kuluttuakin utopiaksi, lähinnä siksi, että Neuvostoliitto piti tiukasti kiinni kaupunkistrategiastaan ja asevoimaansa edelleen asutuskeskuksissa tai niiden läheisyydessä. McNamara joutui tinkimään tavoitteestaan ja pyrki nyt tuhovaihtuuden rajoittamis- ja tuhokyvyn takaamisstrategioiden ja lopulta uudelleen kaupunkistrategian toteuttamiseen.

Sodan kuvaa hahmoteltaessa on usein, ja niin tässäkin, vikana ydinaseitten liiallinen korostaminen, konventionaalisen voiman väheksyminen ja kemiallisten sekä biologisten taisteluaineitten osuuden käsittelemättä jättäminen. Ranskalainen strategi *Andre Beaufre* on mielestäni onnistuneimmin osannut luonneh-

tia 1980-luvun taistelukenttää (N. Calderin (toim.) kirjassa Jos suursota syttyy s. 11—26).

Suurvaltojen strategisista doktriineista

Kirjoittaja on pyrkinyt tiivistetysti esittämään suurvaltojen, tärkeimpien Länsi-Euroopan NATO-maiden, Kiinan, NATO:n ja Varsovan liiton poliittiset päämäärät ja uusimmat strategiset doktriinit. Doktriinin määritelmä on saatu *Birnbaumilta* ja on muuten oikein käsitetty paitsi, että kummallisen »aseiden käytön jaottelun» (dispositioner...) sijasta voisi puhua joko aseiden käytön järjestelyistä (sananmukaisesti) tai olemassa olevan asevoiman käytön suunnittelusta.

Poliittiset päämäärät on esitetty käsittääkseni jotakuinkin oikein, mutta strategisissa doktriineissa tyydytään jälleen pääasiassa niiden ydinstrategisten aspektien suppeaan esittelyyn. Vain Kiinan ja osittain Länsi-Saksan osalta tulee konventionaaliseen voimaan perustuva strategia esiin. Neuvostoliiton uusimmasta strategiasta ei kirjoittaja onnistu luomaan selkeää kokonaiskuvaa. Englannin suhtautumisesta NATO:n ydinasevoimiin voi saada virheellisen käsityksen ja MLF:lle 1960-luvun alkupuolen ja pelkästään ydinstrategisena kysymyksenä on annettu turhan suuri osuus (lähteistä johtuen). Ranskan strategiasta doktriinista puuttuu kokonaan asevoiman käyttöä koskeva osa, joka muittenkin osalta jää melko hämäräksi.

USA:n 1960-luvun turvallisuuspolitiikkaa ohjanneen McNamara-doktriinin sisällöstä saa valitettavan vaillinaisen ja yksipuolisen kuvan. Sen syntyyn lienee vaikuttanut kirjoittajan rajoittuminen vain kahteen ja pelkästään doktriinin syntyvaihetta kuvaavaan lähteeseen (*Kaufmann* ja *SOU* 1966: 18). Hakovirran mukaan on doktriinin sisältö kiteytettävissä seuraavaan luetteloon: joustava vastatoiminta — keskitetty kontrolli — luottamuksen lisääminen pelotusvoiman uskottavuuteen — ydinkynnyksen nostaminen — eskalaation esto.

Itse kiteyttäisin ottaen huomioon toisaalta McNamara-doktriinin kehittymisen aina nykypäiviin asti ja toisaalta sen luonteen asevoiman käytön suunnittelua, asehankintapolitiikkaa ja asevoiman käyttöä ohjaavana strategiaa, sen sisällön seuraavasti:

1. McNamara-doktriinin lähitavoitteet:
  - a) strategisen iskuvoiman kehittäminen (ohjuskuiilu umpeen — vastaiskukyky)
  - b) konventionaalisen voiman kehittäminen (voiman lisääminen, erikoisjoukot, sissitaktiikka)
  - c) puolustushallinnon tehostaminen (keskitäminen, JCS—NSC päätöksentekomekanismin parantaminen, PTS, 5-vuotisbudjetointi, kustannus-hyötyanalyysin, operaatio- ja systeemianalyysin käyttö jne)
2. McNamara-doktriinin joustavan vastatoiminnan vaihtoehtoja: vastaisku (aluksi iskuvoimastrategia, sittemmin tuhoamiskyvyn takaaminen ja tuho vaikutuksen rajoittaminen) — taktisten ydinaseitten käyttö (luovuttiin) — ydinasevalvonta — konventionaalisen voiman käyttö — sotien rajoittaminen — kehitysmaitten »auttaminen» — vaikuttaminen Neuvostoliiton strategiaan
3. McNamara-doktriini ehkäisevänä pelotusstrategiana: pelotuksen muuttaminen myös sodassa tehoavaksi — ydinkynnyksen nostaminen

Hakovirta antaa liian hyvän kuvan kauhun tasapainotilan pysyvyydestä. Todellisuudessaan esimerkiksi Neuvostoliiton 1950-luvun lopussa saavuttama kauko-ohjusetumatka järkytti sitä melkoisesti.

Turvallisuuspolitiikkamme päämääristä ja keinoista

Hakovirran terävä kritiikki puolustusneuvoston turvallisuuspolitiikallamme asettamasta päämäärästä »alueellisen koskemattomuutemme ja valtiollisen itsenäisyytemme säilyttämisestä kaikissa olosuhteissa», on tutkielman parhaita osia. Hän tuo esiin mm. itsenäisyyskäsitteen operationaalisen määrittelyn tarpeen. Lopulta hän itse unohtaa operationalisoida »riittävän puolustuskyvyn» ja tämä vie pohjan väitteeltä Suomen puolustuskyvyn jatkavasta laskemisesta. Voihan sen sijaan ollakin niin, että puolustuskyvyn käsitteisisältö ja kriteerit ovat muuttuneet. Käsitys siitä, että turvallisuuspolitiikka on jotain muutakin kuin sotilaitten hokema »ulkopoliittika + maanpuo-

lustus» lienee oikea. Periaatteessahan kaiken ulkopoliittisen toiminnan tulisi lähteä yksityisen kansalaisen turvallisuuden säilyttämisestä ja lisäämisestä. Näin se voitaneekin kokonaisuudessaan lukea turvallisuuspolitiikkaan. Puolustuspolitiikkakin siihen sisältyy, mutta myös muilla, esimerkiksi sosiaaliturvaa lisäävillä toimenpiteillä, on turvallisuuspoliittista merkitystä. Ne muun muassa lisännevät maanpuolustustahtoa.

Suomea ja Pohjolaä käsittely, *Killistä* referoiva kappale ei tarkastele lainkaan Suomea ydinstrategisesta näkökulmasta. Suomen puolueettomuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevat osat, jotka pääosin perustuvat Risto Hyvärisen tutkimuksiin, ovat referoinnista huolimatta tutkielman parasta antia.

Turvallisuuspoliittisia päätöksentekoeleminteitä esitellessään Hakovirta jättää (tieten tahtoen?) puolustusasiain valiokunnan mainitsematta. Sen osuushan on yleensä supistunut mietinnön esittämiseen joistakin toivomusaloitteista ja joskus jopa lakiesityksestäkin.

Johtopäätös tarpeestamme ylläpitää vahvaa maanpuolustusta YVA-sopimuksen konsultatio- ja avunantomekanismin käynnistymisen estämiseksi ei hätkähdytä uutuudellaan. Neuvostoliiton asennoitumisesta Suomeen esitetty juhlava toinen johtopäätös »yleisesti ottaen Pohjola ja siinä erityisesti Suomi muodostavat Neuvostoliitolle vain turvallisuuspoliittisen osan ongelman, jonka merkitys riippuu yleisestä globaalista tilanteesta ja erikseen tilanteesta Euroopassa» lienee otettava piilohuumorina.

Toinen informatiivisesti antoisa osa tutkielmaa käsittelee puolustuspolitiikkaamme. Hakovirta väittää puolustuspolitiikkamme lyhytjänniteisyyden ja jälkeenjääneisyyden syyksi ennen muuta sellaisen strategisen kokonaisnäkömyksen (doktriinin) puuttumisen, joka toimisi pitkän tähtäyksen puolustuspolitiikan ohjenuorana. Kirjasessa »Puolustuslaitoksen kehittämisen 1960-luvulla» hän näkee »merkkejä siirtymisestä ydinaseaikakaudelle tyypilliseen strategiseen ajatteluun» (samoin on sanottu *Sogolovskin* Sotilasstrategian toisesta painoksesta), joita itse en havainnut. Sotilaat eivät varmastiakaan täysin yhdy Hakovirran väittämään kivääri- ja sotakone-strategien erimielisyyden vaikutuksesta mainitun kokonaisnäkömyksen puuttumiseen.

Lukijan jo miltei pitkästyttyä odottaessaan Suomen turvallisuuspolitiikan ydinfaktorin, strategisen doktriinimme esittelyä, se vihdoin paljastuu Maanpuolustuksen tienviitat-otsakkeen alta. Hakovirran muutamat siitä poikkeavat näkömykset ovat mielestäni realistisia, vaikkakin kritiikki esitetään ärsyttävässä muodossa. Tienviitat on kuitenkin kokoonpantu sillä tavoin, ettei siitä varmuudella voi todeta kumpaa, kivääri- vai sotatekoneelinjaa se on lähempänä. Väite kalotin strategisen arvon, joka on ennenkaikkea meri- ja ilmastrategista, liioittelusta ja toteamus Suomen kuulumisesta Neuvostoliiton etupiiriin, osuu kohdalleen. Tutkielmassa ei kuitenkaan sitten puututa siihen, miten tätä doktriiniamme on sovellettu käytännössä asehankintapolitiikkamme tai asevoiman käytön ohjenuorana. Hakovirta ei tuo esiin esimerkiksi sitä, että maanpuolustuskouluksemme on näihin päiviin asti ottanut huomioon vain konventionaalisen sodan mahdollisuuden. Hän ei käsittele esimerkiksi sitä, miten ja ketkä Tienviittojen 9. kohdassa mainitun harhautuneen ydinohjuksen tai muualta tulevan radioaktiivisen laskeuman ylläpitäessä ovat valmistautuneet toimimaan.

Lähtökohta keskustelulle

Hakovirran tutkielma tarjoaa puutteistaan huolimatta, joita edellä on ehkä turhankin yksityiskohtaisesti ja painottaen käsitelty, monia hedelmällisiä lähtökohtia keskustelun jatkamiselle. Se antaa kokonaisnäkömyksen ja kehyyksen, jonka kansainvälispoliittinen osa tosin jää irralliseksi ja hämäräksi, mutta joka Suomea ja sen lähinaapureita käsitellessään osoittaa oleelliset ongelmat ja tuo esiin uusiakin näkömyksiä.

Jos tutkielman tieteellinen arvo ei niin kovin suuri olekaan, on sillä melkoista käytännöllistä ja ennen muuta informatiivista arvoa. Turvallisuuspolitiikastamme kiinnostunutta lukijaa jäävät sen pohjalta askarruttamaan erityisesti kysymys strategisesta doktriinistamme ja sen identifioinnista, asevoimamme optimikoosta ja laadusta ja mahdollisista, tutkielmassa mainitsematta jääneistä turvallisuuspolitiikkamme keinoista ja välineistä. Tutkielman esittämän kansainvälisen viitekehyyksen tärkeimmäksi on-

gelmaksi jää vastaus kysymykseen siitä, toteutetaanko tulevaisuuden turvallisuuspolitiikkamme bi-, tri- vaiko multipolaarisen asetelman vallitessa?

Pauli Toikka